



Adriana Podmostko-Kłós

Międzynarodowa konferencja naukowa „Między techniką a semantyką. Materiał rzeźby do końca XIX wieku”, Wojnowice 5-6. X. 2007 r.

W dniach 5-6 października ubiegłego roku w Zamku w Wojnowicach odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona badaniom nad rzeźbą i jej materiałem. Organizatorami sesji byli: Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Stowarzyszenie Historyków Sztuki Oddział we Wrocławiu.

Według pierwotnych zamierzeń inicjatorki tego przedsięwzięcia, dr Aleksandry Lipińskiej, miało to być ogólnopolskie spotkanie nielicznego grona specjalistów, mające na celu stworzenie obrazu problematyki badawczej podejmowanej obecnie w zakresie rzeźby, pozwalające na wymianę doświadczeń zdobytych na gruncie różnych dziedzin, obejmujących historię sztuki, archeologię, konserwację zabytków oraz mineralologię. Wstępnie zaproponowane zostały trzy zasadnicze bloki problemów: rola materiału w warsztacie artysty, przyczyny sięgnięcia po materiał oraz ideowe konsekwencje wyboru tworzywa.

Ostatecznie tematyka zachęciła do przybycia grono blisko 35 badaczy zarówno z Polski, jak i z zagranicy, którym towarzyszyło około 20 słuchaczy. Polskie ośrodki reprezentowali prelegenci z Gdańska, Głogowa, Poznania, Torunia, Warszawy oraz Wrocławia. Zagraniczni goście przybyli z Hamburga i Münchenu, Manchester, Nancy oraz Pizy. Zaplanowano 32 referaty, z których wygłoszonych zostało 28. Równocześnie konferencję współtworzyła sekcja posterów. Program konferencji obejmował zagadnienia odnoszące się do zabytków zarówno sztuki starożytnej, jak również uwzględniał dzieła wykraczające poza objęty tematem konferencji okres, sięgające począt-

ków XX wieku. Zdecydowana większość wystąpień odnosiła się do marmuru jako surowca w sztuce rzeźbiarskiej. Pozostałe odczyty traktowały o problemach alabastru, brązu, bursztynu, drewna, stiuku, a nawet fotografii, porcelany czy skamielin.

Cykl referatów rozpoczął prof. Thomas Raff (München), rozważając kwestię, czy materiał, z którego wykonana została rzeźba, przyczynia się do wymowy dzieła sztuki. Wypowiedź ta, ze względu na szerokie potraktowanie tematu, stanowiła dobre wprowadzenie do wątków poruszanych w dalszym toku sesji. W kolejnym referacie prof. Tadeusz J. Żuchowski (Poznań) omówił charakterystykę badań nad rzeźbą, prezentując dostępną obecnie literaturę przedmiotu, uwzględniając jej szeroki wachlarz obejmujący antyczne teksty źródłowe i nowożytny traktaty, opracowania omawiające proces twórczy, ikonografię materiału – jego estetykę i prawdę oraz wiedzę technologiczną, która niejednokrotnie przyczynia się do ustalenia czasu i autora wykonania dzieła. Nie zostały pominięte prace poświęcone badaniom konserwatorskim. Po dwóch pierwszych wypowiedziach o charakterze przekrojowym prof. Ryszard Kryza (Wrocław) przedstawił wyniki badań wykonanych przez zespół naukowy w katedrze wrocławskiej, prezentujące różnorodność kamieni użytych na przestrzeni wieków do budowy i renowacji oraz wystroju tejsze świątyni.

Dalsze dwa referaty dotyczyły materiałów wykorzystywanych przy wykonywaniu antycznej rzeźby greckiej. W pierwszym z wystąpień dr Wojciech Brill-

lowski (Toruń) poddał rozwadze plastykę brązową z VI i V w. p.n.e., zastanawiając się nad rangą brązu w tym czasie, która mogła wynikać, zdaniem referenta, z pobudek estetycznych. Drugi referat z tej grupy wygłosiła mgr Monika Ożóg (Głogów), która wymieniła powszechnie znane materiały używane w starożytności. Niestety prelegentka nie zaprezentowała w swej wypowiedzi żadnego problemu badawczego. Kolejne dwa referaty poświęcone zostały rzeźbie średniowiecznej. Dr Tomasz Mikołajczak (Toruń) zinterpretował kwestię obrazowania ciała ludzkiego w sztuce sepulkralnej wieków średnich. Zarysował on historię kultu zmarłych, uwzględniając różne typy nagrobnych wizerunków i zastosowany w nich materiał. Mgr Kamil Kopania scharakteryzował grupę kilku późnośredniowiecznych animowanych rzeźb Chrystusa Ukrzyżowanego, wykonywanych przede wszystkim z drewna, a współtworzonych przez płótno, metal, masę papierową oraz skórę zwierzęcą i ludzkie włosy. W obu powyższych wystąpieniach uwzględniono różnorodność znaczeń symbolicznych zawartych w sztuce średniowiecznej, podkreślając, iż często wynikały one z zastosowanego materiału.

Problematykę poświęconą restauracji rzeźby kamiennej rozpoczęła mgr Justyna Świtalska (Nancy), która zaprezentowała na wybranych przykładach warsztat Nicolasa Bulloza, dwudziestowiecznego rzeźbiarza, zajmującego się uzupełnianiem obiektów historycznych lub wykonywaniem ich kopii. Uzupełnieniem zagadnień konserwatorskich były towarzyszące konferencji postery przygotowane przez studentów z Torunia i Wrocławia. Magdalena Jakubek (Toruń) przybliżyła kopię rzeźbiarską statuetki Izdy karmiącej Harpokratesa ze zbiorów Muzeum Egipskiego Uniwersytetu w Lipsku. Juliusz Raczkowski (Toruń) przedstawił technikę wykonania zespołu malborskich apostołów z kościoła zamkowego. Katarzyna Malwina Zaremba (Wrocław) wyszczególniła semantykę materiału w kaplicy Bł. Czesława przy kościele Dominikanów we Wrocławiu.

Popołudniowa część pierwszego dnia obrad skupiała się przede wszystkim na zagadnieniach związanych z marmurem. Dr Katarzyna Mikocka-Rachubowa (Warszawa) zaprezentowała niezwykle ciekawą charakterystykę badań nad rzeźbą marmurową poprzez pryzmat osiemnastowiecznego zjawiska tzw. Grand Tour. Zagadnienia „podróży” marmurów, w nieco innym aspekcie przeanalizował dr Fabrizio Federici (Piza). Ukazał on związki między centrami

artystycznymi a peryferiami barokowych Włoch, wykorzystując niepublikowane dotąd źródła. Zagadnieniom materiałoznawstwa w kamienno-rzeźbiarskich centrach Europy Środkowej, ze szczególnym uwzględnieniem ośrodków dawnej Rzeczypospolitej, poświęcona została prezentacja dr Michała Wardzyńskiego (Warszawa).

Ostatni blok referatów tego dnia sesji skoncentrował się wokół problematyki imitacji. Dr Cristiano Giometti (Piza) zwrócił uwagę na istotny problem dekoracji stiukowej w późnobarokowym Rzymie. Rozważył on powody, dla których wykorzystanie tegoż materiału stało się wówczas koniecznością, a nie było podyktowane tylko i wyłącznie modą. Dr Małgorzata Wyrzykowska (Wrocław) skupiła się na zagadnieniu barokowej iluzji, analizując rolę materiału wykorzystywanego w aranżacji reprezentacyjnych wnętrz barokowych, w których dążono do zacierania granicy między architekturą, rzeźbą i malarstwem. Kontynuacją podjętego w tym referacie wątku było wystąpienie dr Arkadiusza Wojtyły (Wrocław), który na wybranych przykładach zabytków Europy Środkowej omówił wykorzystywanie różnokolorowych marmurów do dekoracji wnętrz. Dr Beata Lejman (Wrocław) na zakończenie, wykorzystując szerokie spektrum przykładów, przedstawiła ciekawą prezentację na temat zasłaniania materiału rzeźby przez malarstwo, rozpatrując zagadnienia imitacji oraz estetyki.

Drugi dzień konferencji rozpoczął dr Jakub Sito (Warszawa) referatem, w którym zaprezentował wyjątkowo powszechne zastosowanie kamienia w architekturze i rzeźbie Warszawy za panowania Wettinów – Augusta II i Augusta III, uwzględniając zarazem zagadnienia warsztatowe. Problematykę nowożytnego warsztatu snycerskiego, posługując się przykładem działalności Christiana Bernarda Schmidta na Warmii, wnikliwie omówił dr Arkadiusz Wagner (Toruń).

Następny blok referatów obejmował zagadnienia odnoszące się do materiałów drobnej plastyki. Dr Mateusz Kapustka (Wrocław) poddał refleksji skamieliny i kamienie, analizując je poprzez pryzmat nowożytnych odkryć naukowych. Kolejne dwa wystąpienia poświęcone zostały bursztynowi. Mgr Jacek Bielak (Gdańsk) skupił się na problematyce funkcjonowania tegoż surowca w traktatach nowożytnych oraz zaprezentował relacje między ceną gotowego wyrobu a ceną surowca. Natomiast Ra-

chel King (Manchester) na przykładzie bursztynu przybliżyła związki kulturowe między Włochami a regionem bałtyckim. Odrębne kwestie w tej grupie wystąpień poruszał referat dr Aleksandry Lipińskiej (Wrocław) traktujący o alabastrze. Materiał ten został przybliżony w szerokim kontekście uwzględniającym źródła antyczne, kompendia geologiczne, opisy dzieł sztuki, a nawet utwory literackie.

Ostatni blok wystąpień, składający się z siedmiu referatów, obejmował zróżnicowane zagadnienia materiału rzeźby XIX i XX wieku. Wprowadzeniem do tejże problematyki była prelekcja prof. Moniki Wagner (Hamburg). Przedstawiła ona sięgającą końca XVIII stulecia historię badań nad znaczeniem białego marmuru. Kolejne trzy prezentacje skupiały się na wybranych aspektach działalności konkretnych artystów. Mgr Magdalena Wróblewska (Warszawa) na przykładzie twórczości Auguste'a Rodina zaprezentowała przemianę, jaka dokonała się w dziewiętnastowiecznej fotografii rzeźby. Dr Andrzej Pieńkos (Warszawa), zaczynając od słów Medardo Rosso: „tym, co dla mnie liczy się w sztuce, jest doprowadzenie do zapomnienia o materii”, przedstawił refleksyjną interpretację dzieł tegoż rzeźbiarza. Mgr Witold Kanicki (Toruń) zaprezentował materiał rzeźbiarski z perspektywy teoretycznej działalności Augusta Zamoyskiego. Referat dr Dariusza Pniewskiego (Toruń), pozostający w kręgu wystąpień odnoszących się do tekstów autorstwa artystów, wnosił cenne uwagi o rzeźbie zawarte w pismach polskich romantyków – Cypriana Norwida, Józefa Kremera i Karola Libelta. O materiałach dziewiętnastowiecznych pomników wrocławskich mówił dr Cezary Wąs (Wrocław). Wystąpienie kończące drugi dzień sesji, przygotowane przez dr Ksenię Stanicką-Brzezicką (Wrocław), dotyczyło porcelanowej plastyki figuralnej i uwzględniało jej specyfikę techniczną.

Różnorodna tematyka, obejmująca okres od starożytności po wiek XX, poruszyła obszar problemów związanych ze zróżnicowanym materiałem rzeźby. Referaty przygotowane przez uczestników konferencji poza wartością metodologiczną posiadały istotny walor prezentacji materiału nieznanego, rzadko podawanego tak wnikliwej i burzliwej niejednokrotnie dyskusji. Umożliwiło to spojrzenie na szerokie spektrum kwestii, z których wiele wymagałoby z pewnością głębszego rozpatrzenia. Zdecydowanie się na tak szeroki zakres chronologiczny spowodowało, iż wojnowicka konferencja jest jedynie przyczynkiem

skłaniającym do podjęcia dalszej dyskusji nad rzeźbiarską problematyką. Niewątpliwie otwiera ona kolejny etap badań tejże materii.

Wnętrza wojnowickiego zamku położonego z dala od miejskiego zgiełku pozwoliły oderwać się od codzienności, co niewątpliwie przyczyniło się do owocnych obrad zarówno w czasie dyskusji, jak również w kularach. Miejsce spotkania, a zarazem bardzo miła atmosfera stworzona przez Organizatorów oraz pomagający im zespół studentów Uniwersytetu Wrocławskiego pomogły dogłębnie przedyskutować wiele zagadnień w szerokim gronie badaczy.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że podczas sesji wygłaszano referaty w języku polskim, angielskim, niemieckim oraz francuskim. Dyskusja była prowadzona w trzech pierwszych z wymienionych powyżej języków, co na gruncie polskiej humanistyki nadal jest ewenementem. Jednakże dzięki temu podjęty temat został rozpatrzony w szerszym kontekście. Pytania i odpowiedzi rozważane były przez osoby zainteresowane przedmiotem, które swą wiedzę oraz doświadczenie zawodowe zdobywały pod różnym kątem w różnych ośrodkach.

Wojnowickie spotkanie wykazało, iż badania nad rzeźbą są potrzebne, a ich wyniki uzyskiwane przez poszczególnych badaczy powinny być omawiane w szerszym gronie specjalistów tej dziedziny. Z niecierpliwością oczekiwać należy publikacji materiałów konferencyjnych, które staną się ważną pozycją bibliograficzną, podsumowującą dotychczasowe badania, a zarazem przyczynią się do kontynuacji podjętego, ale nie wyczerpanego tematu. Niewątpliwie podczas trwania sesji padały stwierdzenia i pytania, które skłaniają do podjęcia dalszej refleksji nad zaproponowaną problematyką. Miejmy nadzieję, że idea rozważań nad zagadnieniami związanymi z rzeźbą będzie miała swoją kontynuację w następnej konferencji tego typu, która miałaby odbyć się w Poznaniu za dwa lata. Tym razem większy nacisk zostanie położony na kwestie dotyczące drewna jako materiału plastycznego. Dyskusji poddana zostanie problematyka dotycząca snycerki.

Adrianna Podmostko-Kłós

Historyk sztuki, pracownik Muzeum Narodowego w Poznaniu. Obecnie przygotowuje dysertację doktorską na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dotyczącą snycerskiej dekoracji retabulów w Wielkopolsce w XVII w. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na sztuce nowożytnej i zabytkach miasta Poznania.